

به نام خدا

انگیزش تحصیلی و سازگاری اجتماعی با عملکرد تحصیلی دانش آموزان

مولفان :

زینت محمدی چهارراه گشین

صدیقه کاظمی گوهرگان

تهمینه مهدوی

انتشارات ارسطو

(سازمان چاپ و نشر ایران - ۱۴۰۲)

نسخه الکترونیکی این اثر در سایت سازمان چاپ و نشر ایران و اپلیکیشن کتاب رسان موجود می باشد

chaponashr.ir

سرشناسه: محمدی چهارراه گشین، زینت، ۱۳۵۲
عنوان و نام پدیدآور: انگیزش تحصیلی و سازگاری اجتماعی با عملکرد تحصیلی دانش آموزان /
مولفان زینت محمدی چهارراه گشین، صدیقه کاظمی گوهرگان، تهمنه مهدوی.
مشخصات نشر: ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)، ۱۴۰۲.
مشخصات ظاهری: ۷۲ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۳۳۹-۹۱۶-۹
وضعیت فهرست نویسی: فیپا
یادداشت: کتابنامه: ص ۶۲-۷۲.
موضوع: دانش آموزان - انگیزش تحصیلی - سازگاری اجتماعی - عملکرد تحصیلی
شناسه افزوده: کاظمی گوهرگان، صدیقه، ۱۳۵۹
شناسه افزوده: مهدوی، تهمنه، ۱۳۵۸
رده بندی کنگره: LC۴۷۲۰
رده بندی دیویی: ۳۷۱/۹۰۷۲۰
شماره کتابشناسی ملی: ۹۴۲۳۱۲۰
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیپا

نام کتاب: انگیزش تحصیلی و سازگاری اجتماعی با عملکرد تحصیلی دانش آموزان
مولفان: زینت محمدی چهارراه گشین - صدیقه کاظمی گوهرگان - تهمنه مهدوی
ناشر: ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)
صفحه آرایی، تنظیم و طرح جلد: پروانه مهاجر
تیراژ: ۱۰۰۰ جلد
نوبت چاپ: اول - ۱۴۰۲
چاپ: زیرجد
قیمت: ۷۲۰۰۰ تومان
فروش نسخه الکترونیکی - کتاب رسان:
<https://chaponashr.ir/ketabresan>

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۳۳۹-۹۱۶-۹
تلفن مرکز پخش: ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵
www.chaponashr.ir

انتشارات ارسطو

چاپ و نشر ایران
Chaponashr.ir

فهرست مطالب

فصل اول: طرح کلی و مقدمه	۵
مقدمه	۵
بررسی عملکرد آموزشی و انگیزه تحصیلی	۶
اهمیت و ضرورت انگیزه تحصیلی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان	۸
فصل دوم: گستره مبانی نظری و پیشینه انگیزش عملکرد تحصیلی و سازگار اجتماعی	۱۱
مقدمه	۱۱
مبانی نظری و پیشینه	۱۲
انگیزش	۱۲
انواع انگیزه	۱۴
نظریه های عمده در توضیح انگیزش	۱۹
نظریه های رفتاری انگیزش	۲۴
نظریه های شناختی انگیزش	۳۱
ارزش تشویقی موفقیت X انتظار موفقیت = انگیزش	۳۴
سازگاری اجتماعی	۳۵
مؤلفه های سازگاری اجتماعی	۳۹
پایه های نظریه سازگاری اجتماعی	۴۳
عملکرد تحصیلی	۵۲
جمع بندی	۵۴
فصل سوم: بحث و نتیجه گیری	۵۷
پیشنهادها	۶۰
فهرست منابع	۶۲

فصل اول

طرح کلی و مقدمه

مقدمه

انگیزه‌ها^۱ نیروهای محرکی هستند که در موجود زنده، حالتی از نشاط و فعالیت را بر می‌انگیزند. انگیزه‌ها عامل بروز رفتار هستند و او را به سوی هدف یا هدفهای مشخصی راهنمایی می‌کنند. آنها، وظایف ضروری و مهمی برای موجود زنده انجام می‌دهند. انگیزش به معنای وسیع و تحت عنوان علت یا چرایی رفتار، تمامی روانشناسی را در بر می‌گیرد (خداپناهی، ۱۳۸۵: ۱۹).

انگیزه پیشرفت تحصیلی به عنوان یکی از انگیزه‌های روانی است. انسان خواهان پیشرفت و ترقی در تمام ابعاد زندگی می‌باشد، یکی از این پیشرفت‌ها که خود نیز می‌تواند زمینه‌ساز پیشرفت‌های دیگر باشد پیشرفت تحصیلی به عنوان ملاک ارزیابی و گزینش افراد در مراحل مختلف شغل و رشته تحصیلی می‌باشد. از مهمترین عواملی که می‌تواند در یادگیری توأم با موفقیت یادگیرنده نقش داشته باشد، انگیزه پیشرفت تحصیلی است. دانش‌آموزان با باورهای انگیزشی مثبت، همچون حفظ اهداف درونی برای یادگیری و نیاز به پیشرفت تحصیلی بالا، بیشتر از دانش‌آموزان دارای باورهای انگیزشی پایین در پردازش عمیق، بسط و سازماندهی تکالیف، درگیر می‌شوند. انگیزش درونی یکی از تعیین‌کننده‌های گرایش به مطالعه و یادگیری است و ترس از شکست در افراد با انگیزه درونی پایین، دیده شده است (قربانی، ۱۳۸۶: ۱).

سازگاری اجتماعی یک سازه کلان است که دسته‌ای از مؤلفه‌های خاص را در بر می‌گیرد که روی هم رفته عملکرد تحصیلی مطلوب را پیش‌بینی می‌کنند (والز و لیتل^۲، ۲۰۰۵). عوامل گوناگونی از جمله عوامل تحصیلی، رفتاری و اجتماعی به منظور تشکیل الگوهای سازگاری، با هم و به عنوان یک نظام یکپارچه عمل می‌کنند و بر هم تاثیر متقابل دارند. انواع انگیزه‌های درونی و بیرونی اثر متفاوتی بر عملکرد تحصیلی و سازگاری اجتماعی دارد. در این میان

---

1. Motivations

2. Walls & Little

انگیزش درونی می‌تواند نقش تسهیل‌گرانه‌ای را در سازگاری اجتماعی داشته باشد و انگیزش بیرونی اثر مخربی بر سازگاری اجتماعی خواهد داشت (ملنیک^۱ و همکاران، ۲۰۰۸).

بررسی عملکرد آموزشی وانگیزه تحصیلی

در نظام آموزشی ایران، ملاک قضاوت و ارزیابی موفقیت و عدم موفقیت همه ارکان آموزشی از جمله رویکرد کلی نظام، گروه آموزش دهندگان، سیستم مدیریت و دانش‌آموزان در قالب متغیر عملکرد تحصیلی نمود پیدا می‌کند. بنا بر این همه دست‌اندرکاران آموزش همواره در تلاش برای رسیدن به مولفه‌ها و فرآیندهایی هستند که عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان را بهبود بخشند. عملکرد تحصیلی به عنوان نمود عینی نتیجه و برآیند همه فعالیت‌های آموزشی، به جنبه‌های قابل مشاهده یادگیری اشاره می‌کند. عملکرد همان محصول یادگیری است و ما با مشاهده تغییرات حاصل در عملکرد شخص استنباط می‌کنیم که در او یادگیری اتفاق افتاده است. عملکرد تحصیلی، همان نتایج عملکردی است که نشان می‌دهد یک دانش‌آموز تا چه حد به اهداف خاص مورد نظر در فعالیت‌های آموزشی رسیده است (وولفولک، ۲۰۰۷).

نتایج پژوهش‌های کوپر^۲ نشان داده که علاوه بر ساختار و محتوای آموزشی کلاس، عوامل گوناگونی از جمله سلامت روان، توانایی‌های شناختی، عوامل انگیزشی، هیجان‌ها و ویژگی‌های فردی و خانوادگی نقش عمده‌ای در سطح عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دارند (پاشایی و همکاران، ۱۳۸۸).

گیج و برلاینر^۳ (۱۹۹۶)، انگیزه را به موتور یا فرمان اتومبیل تشبیه می‌کنند که شخص را برای رسیدن به هدف خاصی وادار به فعالیت می‌کند (ظهوری ناو و رجبی، ۱۳۸۸: ۷۰). انگیزه تحصیلی، انگیزه روانشناختی فراگیری است که با اثرگذاری بر انواع مختلف فعالیت‌های تحصیلی به تمایل فرد برای رسیدن به هدف‌های تحصیلی اشاره دارد. این سازه با حصول آگاهی از چگونگی تأثیر فرایندهای شناختی-انگیزشی شخص روی فعالیت‌هایی که برای پیشرفت تحصیلی وی اهمیت دارند، برآورد می‌شود (شهنی ییلاق و همکاران، ۱۳۸۴: ۴۸).

1. Melnick

2. Cooper

3. Gage & Berliner

در نظام طبقه‌بندی دسی^۱، شوارتز^۲ و رایان^۳ (۱۹۸۵)، افراد، در سه نوع جهت‌گیری انگیزشی قرار می‌گیرند: افراد با جهت‌گیری انگیزشی بیرونی^۴، افراد با جهت‌گیری انگیزشی درونی^۵ و افراد بدون انگیزه^۶ (بحرانی، ۱۳۸۴: ۱۰۵). افرادی که دارای انگیزش درونی هستند، برای خود اهدافی تعیین می‌کنند و در جهت رسیدن به آن می‌کوشند. در واقع اگر آنان احساس کنند که در انجام فعالیت‌های مورد علاقه خود، در فشار هستند؛ سطح انگیزش یا علاقه درونی آن‌ها کاهش می‌یابد. افراد با انگیزش بیرونی به جای تمرکز بر تکلیف و احساس رضایت، با انجام خوب آن، در انتظار نوعی پاداش یا تنبیه اجتماعی هستند. افراد بدون انگیزه، مانند افرادی که دارای انگیزش بیرونی هستند خود را شایسته نمی‌دانند. این افراد، در مقایسه با همسالان خود که دارای انگیزش بیرونی هستند، بعد از مدت‌ها تلاش برای انجام تکلیف و صرف انرژی و وقت، آن‌ها را رها می‌کنند. ادراک شایستگی و کنترل در آنان، چنان پایین است که در موقعیت‌ها احساس درماندگی می‌کنند. کوشش برای این افراد یک عمل بی‌فایده است. آنان موفقیت و شکست‌های خود را نتیجه عوامل بیرونی و کنترل ناپذیر می‌دانند (دسی، اسکوارتز، شین من^۷، و رایان: ۱۹۸۱، به نقل از بحرانی، ۱۳۸۴: ۱۰۵).

علاوه بر انگیزش که تا حد زیادی ناظر بر عوامل فردی یادگیری است، یادگیری در محیط و در کنش با دیگران انجام می‌شود. هر انسانی آگاهانه یا ناآگاهانه می‌کوشد تا نیازهای متنوع و گاه متناقضش را در محیط زندگی خود برآورده کند، و از آنجا که باید نیازهای خود را در قالب ساخت اجتماعی برآورده کند، سازگاری او لاجرم سازگاری اجتماعی است (والی پور، ۱۳۶۰، به نقل از مظاهری و افشار، ۱۳۸۸).

-
1. Deci
  2. Schwartz
  3. Ryan
  4. Extrinsic Motivation
  5. Intrinsic Motivation
  6. Amotivation
  7. Sheinman

سازگاری اجتماعی^۱ به عنوان مهمترین نشانه سلامت روان از مباحثی است که در دهه‌های اخیر توجه بسیاری از جامعه‌شناسان، روان‌شناسان و به ویژه مربیان را به خود جلب کرده است (نظیری، ۱۳۸۱، به نقل از مظاهری و همکاران، ۱۳۸۵: ۱۷). از دیدگاه انجمن روانشناسی آمریکا سازگاری اجتماعی هماهنگ ساختن رفتار به منظور برآورده ساختن نیازهای محیطی است که غالباً مستلزم تکانه‌ها، هیجانات یا نگرش‌ها می‌باشد (حجاری و همکاران، ۱۳۸۵: ۵۲). گودشتاین و لانیون^۲ (۱۹۹۵)، به نقل از خوش کنش و همکاران، (۱۳۸۹) سازگاری را فرایند پیوسته‌ای تعریف کرده‌اند که در آن، تجارب یادگیری اجتماعی شخص توانایی و مهارت‌هایی را فراهم می‌سازد که از آن طریق می‌توان به ارضای نیازها پرداخت.

پژوهش‌های متعددی در نظام‌های آموزشی مختلف انجام شده است و به صورت تجربی نیز رابطه و اثر مثبت و معنادار عوامل انگیزشی و سازگاری اجتماعی را با عملکرد تحصیلی نشان داده است. لذا در این طرح، رابطه عوامل انگیزش تحصیلی و سازگاری اجتماعی با عملکرد تحصیلی در دوره متوسطه به عنوان یک نیاز اساسی در برنامه ریزی‌های آموزشی بررسی شد.

اهمیت و ضرورت انگیزه تحصیلی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان

انگیزه‌ها نیرویی قوی در فرآیند یاددهی-یادگیری هستند، به طوری که حتی غنی‌ترین و بهترین برنامه‌های کارآموزی و آموزش سازماندهی شده نیز در صورت فقدان انگیزه در فراگیران، سودمند نخواهند بود. یکی از مهم‌ترین مسایل تأثیرگذار بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان انگیزه می‌باشد. انگیزه تحصیلی یکی از ملزومات یادگیری به حساب می‌آید و چیزی است که به رفتار شدت و جهت می‌بخشد و در حفظ تداوم آن به یادگیرنده کمک می‌کند. در واقع انگیزه آن چیزی است که به یادگیرنده انرژی می‌دهد و فعالیت‌های او را هدایت می‌کند. از آنجا که انگیزه تحصیلی مستقیماً با میزان یادگیری و پیشرفت تحصیلی یادگیرندگان در ارتباط است، لازم است برای ایجاد یک نظام آموزشی موفق و پویا به این

1. Social Adjustment

2. Goodestein and Lanyon

امر مهم توجه بیشتری شود. کم توجهی نسبت به مشکلات دانش‌آموزان بی‌گمان سبب تراکم و گره خوردن مشکلات با یکدیگر و به وجود آمدن نابسامانی‌های روحی و آموزشی مختلف برای آنان خواهد شد. چنین غفلت‌هایی از یک طرف باعث اتلاف منابع انسانی و از طرف دیگر باعث افت کیفیت نیروی انسانی می‌شود. متأسفانه یکی از مشکلات شایع نظام‌های آموزشی در بسیاری از کشورها، پایین بودن سطح انگیزه تحصیلی در بین یادگیرندگان می‌باشد که سالانه زیان‌های علمی، فرهنگی و اقتصادی زیادی را متوجه دولت‌ها و خانواده‌ها می‌کند و نظام آموزشی کشورها را با افت تحصیلی مواجه می‌سازد (رمضانی و افشار، ۱۳۸۹: ۱۲).

انگیزش نمی‌تواند از چارچوب اجتماعی که آن را احاطه کرده است جدا شود. در درون هر جامعه، یک سری ارزش‌های اجتماعی و اهداف فرهنگی وجود دارد که باید در نظر گرفته شود. افراد آدمی فقط با غذا و آب زندگی نمی‌کنند، بلکه انگیزه‌هایی وجود دارند که شرایط اجتماعی و فرهنگی موجب بروز آن می‌شود. همچنین، انگیزش، در ارتباط با ارزش‌های دیگران تغییر می‌کند. به عنوان مثال تحقیقات نشان می‌دهد که یادگیری به‌وسیله همکاری با یادگیرنده تسهیل می‌شود (دریسکول^۱، ۱۹۹۳: ۳۰۸). ارتباط در کلاس درس، خواه شناختی و یا عاطفی باشد، انتقال دهنده یافته‌ها از فردی به فرد دیگر و از یک گروه به گروه دیگر است. به عنوان مثال، نگرشی که فرد دارد یا ادراکات شخصی او در انگیزه او تاثیر می‌گذارد. رابطه بین انگیزش و پیامدهای مربوط به مدرسه مانند عملکرد تحصیلی و بهزیستی تحصیلی به خوبی جای خود را در تحقیقات آموزش و پرورش باز کرده است (دسی و رایان، ۲۰۰۰، به نقل از والز و لیتل، ۲۰۰۵).

انگیزش افراد در موقعیت‌های تحصیلی پاسخ‌ها، تمایلات و کنش‌های آنها را تحت‌تأثیر قرار می‌دهد. این سازه نقش مهمی در تعلیم و تربیت دارد. به عبارت دیگر، افرادی که انگیزش درونی دارند، از سازگاری اجتماعی برخوردارند و برای موفقیت تحصیلی تلاش می‌کنند و بر این باورند که با سعی و کوشش خود می‌توانند موفق گردند. با توجه به این

مسائل، معلمان با شناخت انگیزش دانش‌آموزان می‌توانند در زندگی اجتماعی افراد نیز تاثیرگذار باشند. تحقیقات نشان داده‌اند که انگیزش با سطح فعالیت افراد در موقعیت‌های یادگیری ارتباط دارد (پینتریچ^۱، ۲۰۰۰).